

КОРОНАЦИЯ

Павел Кохоут

В четвъртък, 11 октомври, в 13 часа, точно когато един шведски приятел ми потвърди новината по телефона, под нашите провизорни прозорци на виенски дом на булеварда, досущ като „На Пршикопе“¹, с нищо несравнимата чешка духовна музика в продължение на цял час изстрелваше гръмки мелодии така оглушително, че се чуваха чак в Бон, където по това време за радио Deutschlandfunk – първото от множество други, проявили интерес, давах информация за почти неизвестния пражанин, който стана световна знаменитост още с първия удар на барабана.

Без да подозира, тази случайно гостуваща капела свиреше всякаква музика, която съществува в Чехия, и сега, при това естествено стечение на обстоятелствата, сякаш на всеки ъгъл и на всяко парче земя тържествуваха за триумфа на спечеленото световно първенство; обстоятелствата обаче са неестествени, както установява мъжът, който точно в този момент звъни на първия етаж на малката семейна къща в пражкия квартал „Бржевнов“.

И този е швед, който е на път за Полша, но предния ден е бил във Виена, където моят добре информиран приятел му е осигурил за този случай бутилка „Veuve Cliquot“, и сега той стои на вратата, и звъни отново и отново, защото чува стъпки, а после там вътре ще започне непрекъснато да звъни телефонът – светът се е пробудил, иска да приетства, а и да научи нещо, но никой не вдига слушалката.

След доста време вратата се отваря и една възрастна госпожа се каани да иде на пазар, загадката е разгадана: тя е почти глуха; когато разбира, че търсят мъжа ѝ, дава адреса на университетската болница, където той се възстановява след леко сърдечно неразположение, там още никой не знае за неговата световна слава, но въпреки това името му отваря крилата на вратите едно след друго чак до болничното легло: тук, в своята родина, отдавна е властващият княз на поезията.

Аристократично съдържаният швед, който си е облякъл специално за случая тъмносин костюм, вижда един дребен, закръглен мъж, дори

¹ „На Пршикопе“ – улица в центъра на Прага. Във Виена Павел Кохоут е живял на улица със същото име – Am Graben (бълг. „При канавката“) (Pavel Kohout. *To byl můj život??* (Druhý díl) 1979 – 1992. Příbram: Pistorius, 2006, s. 28). – Б. пр.

кичурите посребрена коса не заличават от лицето му по детски доверчивия израз.

– Вие ли сте доктор Сайферт? – ще попита.

– Не. Тоест не съм доктор, само Сайферт.

– Вярвам, че връчването на Нобеловата награда Ви е зарадвало така, както и нас в Швеция.

– Кой я получи?

– Всъщност Вие, Маестро – ще се смае гостът и ще подаде бутилката така, сякаш му връчва императорски регалии.

Коронованият не изпада нито в несвяст, нито в еуфория, той ще вземе от нощното шкафче чашата, в която, както обикновено, вече са сложени лекарствата за през нощта, ще изсипе съдържанието ѝ на балатума, ще я задържи в ръка, докато деликатната пяна достигне до самия ръб, и чак тогава ще зададе първия си въпрос:

– Това истинско френско шампанско ли е?

Колко по-голяма щеше да бъде неговата радост, ако беше усетил и финеса на жената на моя виенски приятел, която му беше подарила бутилката; за жените пишеше най-прелестни стихотворения, включително и тогава, малко преди да стане на осемдесет:

Скоро смъртта ще ритне вратата ми
и ще влезе.

С ужас и страх в този миг

дъх ще стая

и ще забравя да го поема.

Само дано не ми се попречи

да целуна навреме ръцете

на онази, която търпеливо до мене

вървя и вървя, и вървя,

и ме обичаше най-много.²

Ако някой невежа смята, че той, като е на тази възраст, е старомоден стихотворец, значи допуска сериозна грешка; сред авангардистите на двадесетте години неговото перо се открие като едно от най-добрите и всяка поетическа форма – класическа или модерна, за него стана виртуозен инструмент, който му даваше възможност да изразява дълбоко съдържание.

² „Smrt brzy kopne do mých dveří / a vejde. / Hrůzou a leknutím v té chvíli / zatajím dech / a nadechnout už zapomenou. / Kéž mi [však] není odepřeno / ještě včas zlíbat ruce / té, která trpělivě s mými kroky / šla a šla a šla / a milovala nejvíce.“ Думата в скобите е пропусната от цитата. Това е последната строфа от стихотворението на Сайферт *Автобиография (Vlastní životopis)* от стихосбирката *Чадър от Пикадилли (Deštník z Piccadilly, 1979)*. Преводът е на Вълчо Раковски (Ярослав Сайферт. *Цялата красота на този свят*. София: Народна култура, 1986, с. 113). – Б. пр.

„Нова, нова, нова е звездата на комунизма!“ – в тези думи на Владислав Ванчура от предговора към Сайфертовата първа книга от 1921 г.³ отеква гласът на младите поети гардове⁴ от „Деветсил“. „На милостта на тълпите покорно предан поет“⁵ – звучи нейният последен стих; и той им остана действително предан, когато разбра колко лесно кървавите игри на властта могат да злоупотребят с тях.

През 1928 г. – годината, в която съм се родил, след второто му посещение в Съветския съюз ще го завладее дълбок скептицизъм спрямо Сталин и година по-късно, когато вярното на Москва партийно крило на Готвалд⁶ вземе властта в ЧКП, той ще бъде един от седмината писатели комунисти, които ще изразят своя протест; той е изключен от партията и никога повече няма да поиска да се завърне.

Затова пък неговите стихове са сред тези, които дават нова надежда на хората след мюнхенското предателство на западните съюзници през 1938 г.⁷ и по време на немската окупация – именно по онова време народът го възприема като един от своите бардове, които, откакто съществува чешката аристокрация, нарича свои князе.

След това, когато през 1948 г. привържениците на Готвалд завземат властта в цялата страна, той е изтласкан в ъгъла и макар отново над него да тегне постоянна заплаха, той нерядко изразява своя протест, но идва момент, когато открито го декларира от трибуната на Втория кон-

³ Владислав Ванчура е автор на предговора към дебютната стихосбирка на Сайферт *Град в съзвучи* (*Město v slzách*, 1921). През 1920 г. той е основен инициатор и първи председател на сдружението на младите поети с комунистически убеждения „Деветсил“. Само след две години в групата ще се конфронтират два различни възгледа за пролетарско изкуство и надмощие в нея ще вземат привържениците на поетизма, сред които е и Ярослав Сайферт. По този въпрос вж. есето на Сайферт *Стига с този Волкер! (Dosti Wolker!)* – Б. пр.

⁴ Кохоут тук употребява като самостоятелна дума втората съставна част от *avantgarda – garda*, която не се използва в чешкия език, но означава „пазители, стражи“. Тя е знак за социалната ангажираност и левичарските убеждения на творците, обединени в първото сдружение на чешкия авангардизъм – „Деветсил“, чийто първи председател е писателят прозаик Владислав Ванчура. – Б. пр.

⁵ „Milosti zástupů pokorně odevzdaný básník“ е финалният стих на *Най-покорно стихотворение (Báseň nejpokornější)*. В превода на Въто Раковски („освен по милост ваша, вам покорно предан“ – вж. библиографски данни в бел. 2; там цитираният стих е на стр. 17) е пропусната думата „тълпи“, която е важна за разбирането на смисъла. – Б. пр.

⁶ Клемент Готвалд (Klement Gottwald, 1896 – 1953) – ръководител на Чехословашката комунистическа партия (ЧКП) и държавен глава на Чехословакия от 1948 г. до смъртта си. Като политик подкрепя Сталин и налага съветския модел на управление на страната. – Б. пр.

⁷ Събитието, споменато от Кохоут, е известно като Мюнхенско споразумение или Мюнхенски договор и в него участват премиерите на Великобритания, Франция, Германия и Италия. Взето е решение Судетската област на Чехословакия, в която преобладаващото население е немско, да бъде предадена на Германия. – Б. пр.

грес на Съюза на чехословашките писатели⁸ и нарушавайки табуто, заговаря за осъдените писатели:

„Да можехме в този момент ние, писателите, да бъдем наистина съвестта на нацията, да можехме да бъдем съвестта на своя народ. Защото, повярвайте ми, страхувам се, че не сме били такива от доста години, че не сме били съвестта на масите, съвестта на милионите, че не сме били съвестта дори на самите себе си. Ако някой друг премълчи истината, може да се приеме за тактически маньовър. Ако писател премълчи истината, значи лъже.“

Тъй като по онова време все още отказвах да повярвам, че революционните водачи могат така престъпно да изневерят на собствените си идеали, на собствената си партия и на собствения си народ, приех това негово изказване за безпочвено и високомерно, но понеже собствените ми убеждения ме вкараха в конфликт с властта⁹, скоро разбрах, че то е било смело и основателно; озовах се на негова страна и никога няма да забравя колко естествено и сърдечно ме прие; щафетата на толерантността, която вече двадесет и пет години се опитвам да предам нататък, поех от него.

След инвазията на Варшавския договор вече беше на 67 години и въпреки това той пое бремето да бъде председател на Съюза на чехословашките писатели, за да може със своя авторитет да го защитава и насочва; когато през 1970 г. Густав Хусак¹⁰ предложи на Съюза индулгенции и облаги, стига да засвидетелства, че окупацията е проява на братска помощ, Ярослав Сайферт му каза:

– Вие искате да подкрепяме Вашата политика, защото знаете, че имаме пред народа морален авторитет. Ако обаче подкрепим Вашата политика, ще изгубим авторитета си и няма да Ви бъдем полезни.

⁸ Вторият конгрес на Съюза на чехословашките писатели се провежда през април 1956 г. На него най-критични изказвания правят Ярослав Сайферт и Франтишек Хрубин. Към онзи момент те двамата заедно с Милан Кундера са членове на Управителния съвет на Съюза. – Б. пр.

⁹ През 1956 г., т.е. в годината на Втория конгрес на Съюза, Павел Кохоут е телевизионен журналист и коментатор на вътрешната политика. През 60-те години се присъединява към реформистското крило на ЧКП и като неин председател става една от ключовите фигури на Пражката пролет, вследствие на което през 1969 г. е изключен от партията. Неговите прозаически и драматургични произведения са строго цензурирани. Поради участието си в „Харта 77“ е принуден през 1978 г. да емигрира в Австрия и е лишен от чешко гражданство. След падането на комунистическия режим се завръща в родината. – Б. пр.

¹⁰ Густав Хусак (Gustáv Husák, 1913 – 1991) – илиза на голямата политическа сцена след потушаването на Пражката пролет и остава президент на Чехословакия до падането на комунистическия режим. – Б. пр.

Точно в този смисъл почти всички чешки и моравски¹¹ членове на Съюза отхвърлиха с тайно гласуване тази аранжировка. Съюзът беше официално разпуснат, новият беше създаден от треторазрядници и заедно с ядрото на литературата беше анатемосан и Сайферт – властващият княз, както с радост го наричаха създателите на новата култура – също беше „изтрит от читанките“.

Оставен в изолация и болен, Сайферт въпреки това създаде прекрасни стихосбирки – *Обелискът на чумата (Morový sloup)* и *Чадыр от Пикадили (Deštník z Piccadilly)*, и двете се четат, сякаш са написани от току-що изгряваща звезда на поезията; така и бяха издадени – в стотици екземпляри, преписвани на пишеща машина от самите читатели.

Не по-малко важен беше фактът, че вратите на малкия дом в покрайнините на града се отваряха за всеки, който през мрачното седмо десетилетие на века го търсеше, за да подкрепи някоя важна петиция; отново той молеше за милост към арестуваните, застъпваше се за преследваните ъндърграунд музиканти, а неговият достолепен подпис е сред първите, които озаряват „Харта 77“. Какъв престиж ѝ дава днес!

А фактът, че след всички поети на режима този поет изведнъж отново ще се появи в читанките, без да смята това за нещо позорно, може да се тълкува само като публично признание, че не са успели да го заличат от националната памет.

Книгата му със спомени *Цялата красота на този свят (Všecky krásy světa)*¹² завършва с тези няколко реда, разказващи за един от по-ранните му болнични престои:

„Чаках заедно с другите пациенти да ме повикат. Когато дойде моят ред и извикаха името ми, сестрата ми постави напоения с калциев разтвор компрес. После ме изгледа строго и рязко попита:

– Обичате ли стихчетата?

– Да – възкликнах изненадан. – Но защо ме питате?

– Ами защото името ви е също като на един поет.

Е, това е всичко. Каквото исках и можах да кажа, го казах. Свърших своя разказ. Край.

Да теглим чертата!¹³

¹¹ Кохоут употребява тези определения като означения за принадлежност към двете географски области – Чехия и Моравия. – Б. пр.

¹² Тук даваме официалното заглавие на книгата, преведена на български и публикувана в издателство „Народна култура“ през 1986 г., т.е. само три години след появата на чешкото издание. Буквалният превод на заглавието е „Всички красоти на света“. – Б. пр.

¹³ Преводът е на Въто Раковски от посоченото по-горе издание (стр. 268). – Б. пр.

Вместо финал – Нобелова награда, но за нея не бива да се радват тези, които дълги години го премълчаваха. Един от множеството журналисти, които в този Нобелов четвъртък търсеха от мен новини и сведения, пита за пражкия номер на писателския съюз. Давам му го. При първото обаждане там никой никакъв Сайферт не познава. Час по-късно отговорът е, че той не е член на Съюза и за всякаква информация е компетентно единствено Министерството на вътрешните работи.

Малко по-късно – подобно на медицинската сестра – и доктор Хусак явно ще си спомни, че е чувал някъде това име. Вечерта ЧТК¹⁴ съобщава, без да коментира, че Ярослав Сайферт, роден през 1901 година, когато за първи път е била връчена Нобелова награда за литература, е първият чех, който я получава; Съюзът на писателите му честити.

Шведите се реваншираха за своя провал в Тридесетгодишната война¹⁵. Тогава не прогониха от Чехия Хабсбургите. Сега короноваха чешки княз за крал.

Превод от чешки: **Жоржета Чолакова**

¹⁴ ЧТК (ЇТК) – Чешка информационна агенция. – Б. пр.

¹⁵ Тридесетгодишната война (1618 – 1648) завършва с поражение на Хабсбургите, но те покоряват чешките земи и ги владеят в продължение на три века (до 1918 г.). Срещу Хабсбургите се сражава мултинационална армия, като най-многобройни са шведите. – Б. пр.